

АРХИВ

ЗА

ПРАВНЕ И ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ

ОРГАН

Правног факултета Универзитета Београдског

УРЕДНИЦИ:

Dr. Коста Кумануди и Dr. Драгољуб Аранђеловић

и професори Универзитета

КЊИГА ШЕСТА

БЕОГРАД

ИЗДАВАЧ: КЊИЖАРА ГЕЦЕ КОНА

34, Кнез Михаилова улица 34.

1909.

СРЕСТВА ЗА ЗАМЕНУ КРАТКОВРЕМЕНЕ КАЗНЕ

ЛИШЕЊЕМ СЛОБОДЕ

— НАСТАВАК —

Условна осуда.

Увод.

I. Сва средства, о којима је до сад било речи, посве су недовољна да замене кратковремену казну. Недовољност поменутих средстава огледа се у томе, што се она могу применити у мало случајева, и то у мало специјалних случајева. Према томе, кратковремена би казна, и поред до сад поменутих средстава, била у великој примени, што значи, да би њено доказано штетно дејство и даље остало, пошто је она рђава као врста казне (раније с. 46). Због тога се у науци и дуго и много расправљало питање: којим се средством још може и више и боље заменити кратковремена казна. То средство нађено је у установи *условне осуде* (condamnation conditionelle, sursis à l' exécution de la peine, remise conditionelle des peines, bedingte Verurteilung, bedingter Straferlass, conditionel release, sospensione della pena и т. д.), које се, и ако по времену последње међу предложенима, показало као најбоље, најоснованије и најостварљивије од свију.

Установа условне осуде, па ма у коме се облику она јавила, почива на овој идеји: тиме, што извршење или опроштај заслужене казне зависи од самог виновника, треба овај да буде наведен да се у будуће добро влада и да не долази у сукоб са законом.⁷⁸ Мисао је, дакле, да се виновник сам

⁷⁸ v. Liszt, Bedingte Verurteilung und bedingte Begnadigung u Vergl. Darstellung, Allg. Teil. III Bd. с. 5.

подстакне на поправку тиме, што му се ставља у изглед опроштај заслужене казне као награда за учињену поправку. Условна се осуда, према томе, може применити према свима, који су заслужили кратку казну а за које се основано држи да неће више падати у грешку. Таквих виновника има много, те је стога условна осуда најпогодније средство за замену кратковременог затвора.

II. Установа условног опроштаја заслужене казне налази се у данашњим законодавствима у врло различитим облицима. Само се ипак сви ти разни облици ове установе дају свести на два система, који се битно један од другог разликују. То је систем *условне осуде* и систем *условног помиловања*. Разлика између ова два система састоји се у томе, што се по систему условне осуде *законом* одређују претпоставке и дејства ове установе, тако да *судија* изриче одлагање извршења казне, а опроштај казне долази сам по себи; међутим по систему условног помиловања како о одлагању тако и о коначном опроштају казне одлучује по свом нахођењу *административна власт*, министар правде, односно владалац.⁷⁹ Систем условног помиловања налази се у појединим немачким државама, све остале државе усвојиле су систем условне осуде. Предмет наше расправе биће установа условне осуде, а условног помиловања дотади ћемо се само у онолико у колико то буде потребно.

И установу условне осуде не налазимо у свима законодавствима у истом облику. Сви се ти разни облици дају свести на два различита система: *енглеско-амерички* и *француско-белгијски* систем. Разлика између ова два система састоји се у томе, што се по првом одлаже *изрицање осуде*, док се по другом одлаже само *извршење казне*. И по првом и по другом систему суд мора наћи да је виновник одговоран, да је заслужио казну, само што се по првом одлаже изрицање, т. ј. одмеравање казне, док се по другом казна изриче, али се њено извршење одлаже. Сем тога, постоји још једна оштрија разлика између ова два система. Суштину енглеско-америчког система чини то, да ће се виновник, пошто је одложено изрицање осуде, не оставља самом себи, него се о њему има друштво да стара на тај начин, што долази под

⁷⁹ v. Liszt, I. с. 8.

надзор и старање једног за то нарочито постављеног човека. Француско-белгијски систем, опет, оставља условно осуђеног себи самом.

III. Условна осуда заузима данас највидније место међу предложеним средствима за замену кратковремене казне лишењем слободе. Ни о једној установи у Кривичном Праву није се ваљда толико говорило колико о условној осуди. Последње четврти XIX столећа она је била предмет живог претресања тако, да је скоро немогуће навести целокупну њену литературу. Она се данас налази озакоњена у свих пет делова света, и мали је број културних народа који је још немају. У тај мали број долази и Србија. Али ни Србији установа условне осуде није сасвим непозната, јер је 1906 израђен предлог закона, који је дошао до Народне Скупштине и ту застао. Тим поводом условна осуда је у нас била предмет претресања у јавности. Питање о условној осуди мораће бити понова истакнуто на дневни ред. Да се то питање правилно реши, потребно је претходно свестрано га претрести. Стога ће овде најпре бити говорено о томе, како се ова установа развијала код свих народа; за тим она има бити подвргнута критици, и најзад ће се детаљно говорити о условној осуди с обзиром на српске прилике.

ПРВИ ОДЕЉАК

Историјски развој и данашње стање условне осуде у законодавствима.

I

Енглеско-амерички систем.

1. Енглеска до 1880 године.

Мисао на којој почива условна осуда била је позната мање више свима народима и свима временима. Тако *Принс*⁸⁰ доводи историју условне осуде чак из Римског Права. Међутим је *Лефлер* (*Löffler*)⁸¹ доказао, да се поједини случајеви условне осуде налазе у средњовековном црквеном праву.

⁸⁰ *Prins*, у *Mitteilungen der J. K. V. I* 28 и даље.

⁸¹ *Löffler*, *Bedingte Verurteilung im Mittelalter* у *Mitteilungen der J. K. V. IV* 66 и даље.

Црквени су судови у XIV столећу одлагали извршење казне под условом да виновник поново не изврши кривично дело. Та је пракса, по њену, прешла после и на световне судове. Трагови условне осуде налазе се и у немачком праву средњег века. И у пракси црквишких судова XV и XVI столећа налазе се случајеви условне осуде. Виновник је пуштан без осуде, али под претњом да ће бити строго осуђен за оба дела, ако изврши још једно кривично дело.⁸² *Лрубер*⁸³ је доказао, да је условне осуде било и у мађарској судској пракси XVI, XVII и XVIII столећа.

Несумњиво је да се и у историји права других народа налазе оваки или бар слични случајеви условне осуде. Али они за нас не могу бити од интереса прво стога, што представљају само изузетак, што се она примењивала без икаквог правила и без закона; друго стога, што случајеви условне осуде пре половине XIX столећа немају никакве органске везе с данашњом установом условне осуде. Данашња условна осуда није се развила из условне осуде средњег века, није наставак ове, већ се створила и развила сасвим независно од ове.

Колевка данашњој условној осуди јесте Енглеска⁸⁴. Стога је погрешно мишљење свих писаца који су о условној осуди писали последње деценије прошлога столећа, да она своје порекло доводи из Америке и то из државе Масачузета. На такво мишљење навело их је то, што је Масачузет прва држава, у којој је условна осуда узаконена, међутим она је и без закона још раније била позната енглеској судској пракси. За то, што се она оснива на судској пракси а не на закону, и не да се тачно утврдити моменат њеног постанка, али се може поуздано рећи, да се она тек у половини деветнаестог столећа у већој размери почела примењивати, тако да је тек тада постала правном установом.

Да би се могао разумети постанак условне осуде, морају се бар поменути неке особине енглеског правосуђа.

⁸² *Perrin*, *De la remise conditionelle des peines* (1904) 24.

⁸³ *Gruber*, *Bedingte Urteile aus der alten ungarischen Rechtspraxis*, у *Mitteilungen der J. K. V. IV* 107 и даље.

⁸⁴ Види нарочито *Ignatius*, *Die bedingte Verurteilung in England*, *Z. XXI* 731—802; *Perrin*, *l. c.* 26 и даље; *A. Gross*, *Für den bedingten Straferlass*, у *Grünhut*-овом *Zeitschrift f. d. Privat- u. Öffentliche Recht* XXXIV (1907) 276 и даље; *v. Liszt*, *l. c.* 10 и даље.

о томе. Извршна власт је дужна да спроведе министру правде мишљење суда о одлагању и онда, кад она не дели то мишљење.¹²⁴ — Овом изменом, као што се види, условно помиловање је знатно приближено условној осуди, јер сад суд, а не извршна власт, у првом реду има да предлаже одлагање извршења казне. Али ипак и на даље између њих постоји велика разлика, која се састоји прво у томе, што је условна осуда уређена законом а условно помиловање административним путем, и друго у томе, што код условне осуде ради само један орган — суд, док код условног помиловања раде три органа: суд који изриче казну, министар правде који одобрава одлагање извршења казне, и владалац који опрашта казну.

Откад је у Немачкој заведено условно помиловање, настао је велики обрт у научном спору око условне осуде. Сви противници условне осуде стали су сад уз условно помиловање, и настао је нов спор између условне осуде и условног помиловања. Само што овај спор носи сасвим други карактер, пошто овде није више у спору основна мисао, која је иста и код условне осуде и код условног помиловања, већ више спор о начину извођења те заједничке основне идеје. Од истакнутијих заступника условне осуде треба нарочито истаћи: *Листа*, *Бара*, *Белинга*, *Ван Келкера*, *А. Гроса*, *Лилијентала*, *Меркла*, *Еткера* и *Сајферта*. Њени противници, а заступници условног помиловања, јесу: *Биндинг*, *Биркмајер*, *Кал*, *Кинцингер*, *Р. Шмит*. И комисија за реформу Кривичног Поступка 1904 изјаснила се против условне осуде.¹²⁵

И ако је условно помиловање заведено, у Рајхстагу је скоро сваке године покретано питање о условној осуди. Поред свега тога она све до данас није дошла до озакоњења.

12. Србија.

Све до 1906 условна осуда у Србији била је мало позната. Сем неколико краћих чланака, који носе више информативан карактер, њоме се у нас наука није нарочито бавила.

¹²⁴ v. Liszt, Vergl Darstellung, Alg. Th. III 47; A. Gross, l. c. 331.

¹²⁵ Protokolle der Kommission für die Reform des Strafprocesses (1905) II Bd. 305.

Први је у нас скренуо пажњу на условну осуду *Dr. Миленко Веснић* 1889 у свом извештају са првог конгреса Међународног Удружења за Кривично Право.¹²⁶ За овим је *Арон Нинчић* у Праву за 1891 објавио чланак о условној осуди, којим је хтео да упозна наш правнички свет с овом новом установом. На крају чланка и сам се изјашњава за условну осуду; он вели: „Ако би једном и у нас наступила ревизија крив. законика према начелима, која данас преовлађују у крив. праву, онда се на сваки начин и ова установа не би смела губити из вида.“¹²⁷ — Сем овога било је и неколико превода (*Вах*, Условна осуда, превео М. С. М., *Бранич* VI (1899) 385; *Л. Трено*, О условној осуди, закон Беранжеров, превео један одељак М. М. Станојевић, *Бранич* VIII (1901) 46 и даље; *М. Тард*, Закон о условној осуди и њеном дејству у Француској, превео *Dr. М. Миљковић*, *Бранич* IX (1903) 129—134) и тиме је исцрпљена српска литература.

Као год што је *Веснић* први у нас 1889 указао на условну осуду, тако је исто он први започео рад на њеном узакоњењу. Он је, као министар правде, у свом реферату министарском савету, од 31 јула 1906, бр. 6772, предложено завођење условне осуде. Израду законског пројекта с побудама поверио је писцу ових редова. Израђени пројекат с побудама усвојила је и комисија, којој је председавао сам министар правде, а чланови били: *Мих. Јовановић*, председник Апелационог Суда, *Милан Ст. Марковић*, начелник министарства правде и писац ових редова. Текст пројекта с побудама објављен је у *Архиву* (књ. II 129—157).

Министар правде актом од 20 септембра 1906 бр. 8984 упутио је пројекат закона Државном Савету на мишљење. Овде је условна осуда наишла на велику опозицију. У извештају свом од 11 новембра исте године бр. 7602 Државни Савет се изјаснио противу пројекта изјављујући: „да би требало предлог овај за коју годину у нас одложити, док се по резултатима у другим државама прибраним не би могло на чисто извести, да ли ће усвајање условне осуде корисно или штетно и у нас бити.“ И поред оваког мишљења Државног Савета, министар правде је актом од 15 новембра 1906 бр.

¹²⁶ *Dr. М. П. Веснић*, Први конгрес Међународног Удружења за Кривично Право, Просветни Гласник.

¹²⁷ *А. Нинчић*, О условној осуди, *Право* (1891) 72.

11041 поднео Народној Скупштини пројекат закона заједно с мишљењем Државног Савета. Законодавни одбор, изабран за преглед овога пројекта, усвојио је пројекат без икаквих измена и у свом извештају препоручио га Народној Скупштини. Требало је само још изнети пројекат на дневни ред и отпочети законодавну дискусију. Али се на тај моменат чека управо две године. Промена у личности министра правде учинила је, да се питање о условној осуди скине с дневног реда.

Из дискусије, која се отворила поводом објављеног пројекта како у стручним часописима, тако и у дневној штампи, јасно се види, да је условна осуда у нас добро примљена. Тако је *Д. Алимтић*, приказујући пројекат у *Полицијском Гласнику* (бр. 42 и 43 за 1906), нарочито га препоручио. Он сматра, да је чак излишно и доказивати потребу завођења условне осуде. *Мил. Д. Маринковић* у својој не баш довољно јасној расправи „О условној осуди“ (*Архив* књ. II св. 6, књ. III св. 1 и 2) у принципу је за условну осуду. Од практичара се за условну осуду нарочито изјаснио Михаило Д. Јовановић, председник врањског прв. суда. Он у свом чланку: „Да ли треба пројекат закона о условној осуди проширити и на иступе“ (*Архив* књ. II св. 3) вели: „сам пројекат требало би, као посве целесходан, што пре да постане закон“. У *Трговинском Гласнику* бр. 256 и 257 и у *Правди* бр. 322, 323 и 324 за 1906 непознати писци такође се изјаснили за завођење условне осуде.

Условна осуда у нас има и противника. До сад се као највећи њен противник јавио Државни Савет. На мишљење Државног Савета одговорио сам ја чланцима у *Дневном Листу* под насловом „Условна осуда у Државном Савету“.¹²⁸ Противу завођења условне осуде изјаснио се и Др. Душан Суботић у свом чланку: „Треба ли завести условну осуду?“ у *Трговинском Гласнику* бр. 253 за 1906. Он је тражио најпре завођење условног помиловања.

Др. Б. Марковић.

— НАСТАВИЋЕ СЕ —

¹²⁸ Ови су чланци отштампани на по се.

ПРИНУДНА ИЗВРШЕЊА У НЕМАЧКОЈ

Суђење и извршење пресуда, и одлука судских, у Немачкој не врше једна и иста лица. За те радње постоје двојаки судски органи, они, који деле правду, и они, који врше принудна извршења. Та подела рада извршена је у циљу што бољег и бржег суђења с једне стране, и остварења — реализовања права повериоцевог с друге стране. До душе се те две функције изузетно уједињују у једном лицу — средском судији, али тада средски суд нема обележје судећег, већ извршног суда.

У области принудног извршења, сусрећемо се са тројаким лицима: са оним, за чији се рачун предузимају — повериоцима, са оним, против којих се предузимају — дужницима, и најзад, са оним, којима је дужност да их предузимају — извршиоцима. Код принудног извршења повериоцем се назива оно лице, које је затражило услугу извршиоца на основу признатог му права пресудом судском, или пак другом каквом исправом. Дужником пак назива се оно лице, чија је обвеза констатована пресудом судском, или другом каквом исправом, у корист тога поверица. По правилу, извршење се према дужнику не може започети, док му се не достави пресуда или исправа, којом је његова обвеза утврђена. То се мора учинити због тога, да би му се дала могућност за одбрану противу начина извршења, прерано предузетог извршења, и томе подобно. Пресуда му се мора доставити пре но што се приступи извршењу. Одлука судска, да плати парничне трошкове, и исправа, којом се повериоцу обвезао, мора му се дан раније доставити, а изузетно само одлука о притвору његовом, и привременом одузимању спорне

АРХИВ

ЗА

ПРАВНЕ И ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ

ОРГАН

Правног Факултета Универзитета Београдског

УРЕДНИЦИ:

Др. Коста Кумануди и Др. Драгољуб Аранђеловић
в. професори Универзитета

КЊИГА СЕДМА

БЕОГРАД

ИЗДАВАЧ: КЊИЖАРА ГЕЦЕ КОНА
34, Кнез Михаилова улица 34.

1909.

СРЕСТВА ЗА ЗАМЕНУ КРАТКОВРЕМЕНЕ КАЗНЕ ЛИШЕЊЕМ СЛОБОДЕ

— Свршетак —

ТРЕЋИ ОДЕЉАК

Основни на којима треба да почива закон о условној осуди

I. Прво питање, које се при завођењу условне осуде истиче, јесте:

Који од два разна система условне осуде треба усвојити: белгијско-француски или енглеско-амерички?

Разлика између ова два система је велика и јасна. Она се, као што знамо, састоји у томе, што се по енглеско-америчком систему одлаже *осуда*, т. ј. *изрицање казне*, док се по белгијско-француском систему не одлаже осуда већ само *извршење казне*. Осуда се по овом систему, дакле, изриче, али се казна за извесно време не извршује.

Несумњиво је, да је белгијско-француски систем бољи од енглеско-америчког. Бољи је стога, што се по њему одмах дефинитивно одмерава и изриче казна. Јер, ако се ово изрицање одложи, као што је случај код енглеско-америчког система, онда настаје бојазан да се то касније уопште не може правилно извршити, н. пр. услед смрти или премештаја судије који је извиђао, или што сећање на ту ствар уопште ослаби и т. д. Сем тога, кад је казна већ изречена, осуђени ће то увек имати на уму и више ће се плашити да не падне у погрешку него ли кад те осуде нема. Најзад, са изреченом осудом биће задовољнији како повређени тако и сама околина.

Да је белгијско-француски систем бољи, види се још и по томе, што је много већи број законодаваца, који су усвојили тај систем, а нарочито још и по томе, што су нека законодавства, која су била усвојила енглеско-амерички систем,

овај напустила и пришла белгијско-француском. Тако је баш у Масачузету, постојбини америчког система, донет нов закон од 10 јула 1900 који је израђен по белгијско-француском систему. Исти је случај и са њу-јоршким законом од 1901. И у самој Енглеској се чују гласови противу тога система. На европском копну је само кантон Невштател у свом казненом закону од 1891 био усвојио енглеско-амерички систем, али је и он, законом од 1904, тај систем напустио и прешао француско-белгајском систему.

II. Друго питање, које се код условне осуде истиче, јесте:

Треба ли условну осуду ограничити само на извесна кривична дела, или је треба распрострајети на сва кривична дела?

Сва законодавства белгијско-француског система не ограничавају примену условне осуде на поједина кривична дела. Изузетак од овога чине неки старији закони енглеско-америчког система, и руски пројекат од 1905 (чл. 3) који изузимају извесна кривична дела, на које се она не може применити.

Данашњи законодавци сасвим с правом не врше ово ограничење с обзиром на кривична дела. Јер се издвајање случајева, у којима треба применити условну осуду, може извршити на првом месту с обзиром на личност кривчеву, а за тим и с обзиром на извршено конкретно кривично дело. Суд у поједином случају, па ма које кривично дело било у питању, има да оцени тај конкретни случај, т. ј. има да оцени како кривца, тако исто и кривично дело, које је овај извршио, како га је извршио и под којим приликама, па тек онда да реши, има ли места примени условне осуде или не.

Ова се оцена најбоље испољава у врсти и мери казне, коју суд пресудом изриче. Према томе, на свако кривично дело, казнило се оно по казненом закону или по специјалним законима, ако је оно само извршено под нарочитим приликама, може се применити условна осуда. Стога је најбоље, да се ограничење условне осуде изврши само *према казни, која је за поједини случај изречена*.

Из овога се поставља даље питање: како се има извршити ограничење према изреченој казни, или: код којих се казна може изрећи условна осуда?

1. Од казна лишењем слободе има се искључити робија и то стога, што, кад је она изречена, значи да је у питању

теже кривично дело, за тим и стога, што је то бешчасна казна, због које осуђени на робију није достојан да му се та благодет учини, и најзад и стога, што њен минимум данас (две године) не представља кратковремену казну. Има, међутим, закона, који допуштају условну осуду и код робије, н. пр. јапански до две године, шведски до три месеца.

Са истих разлога условну осуду не треба примењивати ни на заточење у случају да буде заведена за време, докле је у снази данашњи казнени законик.

Затвор је, према томе, једина казна лишењем слободе, код које се може изрећи условна осуда, јер је он и иначе казна која се најчешће примењује, чији је минимум један дан, и која, као што је напред речено, штетно утиче на осуђеног.

Да се на затвор може применити условна осуда, у томе су сложни сви законодавци, али се у многоме разилазе односно питања: да ли треба постављати границе затвора, до које треба допустити условно осуђивање? Докле француски, португалски, луксенбуршки, женевски и дански закони не постављају никакву границу, него допуштају условну осуду уопште код затвора, дотле велика већина других закона поставља једну највишу меру, до које се може изрећи условна осуда. Та је највиша мера опет врло различита. Тако је она шест месеци у Белгији, Италији, Шведској, Фрајбургу и др., три месеца у Норвешкој, годину дана у Бугарској, Египту, Берну, швајцарском и руском пројекту и др., две године у Јапану и Аргентини.

Непостављење границе значило би оставити и сувише одрешене руке судији, што би могло довести и до злоупотреба. Стога је, држим, практичније одредити у закону границу затвору, до које се може изрећи условна осуда. Граница, по мом мишљењу, треба да буде годину дана и то стога, што се затвор све до једне године може узети за кратковремен, који условна осуда по могућству треба и да замени. Оволику границу предвидео је и наш пројекат закона о условној осуди у члану 1.

За примену условне осуде меродавна је досуђена а не запрећена казна. Према томе, ако је, услед олакшавних околности, место робије изречен затвор испод једне године, суд може и у таквом случају одредити одлагање извршења изречене казне, ако само нађе да томе има места.

Условна се осуда може допустити како кад је у питању једно, тако и кад су у питању више кривичних дела (реални стицај). Да ли је један случај тежи или лакши, никако није меродаван реални стицај, те стога је и сасвим свеједно, да ли се казна јавља као казна за стицај или као казна за једно кривично дело. И телесна повреда и увреда и поништај туђих ствари и прављење нереда могу бити непријатне последице једног и истог пијаног стања. Ако је оптужени честит и дотле неосуђивани човек, зашто се с њиме у оваком случају не би блаже поступило, него ли према другоме, који је и само једно кривично дело извршио, рецимо у потпуно свесном стању?

2. Једно од најспорнијих питања како у законодавствима тако и у науци јесте: да ли условну осуду треба примењивати и на новчану казну?

Законодавства су односно овога питања подељена, али ипак већина законодаваца допушта условну осуду и код новчане казне. У науци се спор око овога питања води откако се условна осуда јавила на континенту. Оно је било предмет расправљања и на конгресу Међународног Удружења за Кривично Право у Кристијанији 1891,¹⁷¹ који се изјаснио, да се условна осуда треба да примени и на новчану казну.

Писци који су се изјаснили против примене условне осуде код новчане казне, мотивишу своје гледиште тиме, што се новчана казна састоји у плаћању, а плаћање нити деморалише осуђеног, нити га излаже опасности да постане повратник, као што је то случај са затвором. Условна се осуда, веле они, правда тиме, што се њоме хоће да отклони штетно дејство затвора; код новчане казне нема тога штетног дејства, следствено онда не треба код ње ни допустити условну осуду.

Други писци као: *Фајер, Цукер, Ламаш, Лист, Хил, Фелиш, Хагеруј, Миштермајер, Перен* и др. мишљења су да новчану казну у овом погледу треба потпуно изједначити са затвором. Правичност захтева, да се према осуђеном на новчану казну поступа у истој мери благо као и према осуђеном на затвор.¹⁷² Јер у противном десило би се, да се према осуђеном на новчану казну као мање кривом строже поступи него према осуђеном на затвор као већем кривцу, и ако су они извршили

¹⁷¹ Mitteilungen III, 216—220, 251—265.

¹⁷² Perrin, l. c. 202.

једно исто дело и то, можда, други као виновник а први као учасник.

Сасвим искључити примену условне осуде на новчану казну неосновано је, јер је ову немогуће увек наплатити. Немогућност наплате новчане казне доводи осуђеног у затвор, противу чијег штетног дејства је и заведена условна осуда. Стога се примена условне осуде мора допустити и на субсидејерни затвор, т. ј. на затвор којим је замењена ненаплаћена новчана казна.

Али овде настају техничке тешкоће, које се не дају лако отклонити. Те се тешкоће састоје у томе, што суд у тренутку изрицања новчане казне не зна, да ли ће се она моћи и извршити, па је, према томе, тешко одредити време и начин, кад и како ће се наредити одлагање субсидејерног затвора.

Има неколико предлога за отклоњење ових тешкоћа. По једноме суд може одмах при изрицању новчане казне да нареди и одлагање извршења субсидејерног затвора. Овај предлог нетачан је стога, што осуђени на новчану казну ову не би намерно платио.¹⁷³ По предлогу *А. Гроса* тешкоће се имају отклонити на тај начин, што ће суд једновремено с изрицањем новчане казне наредити и одлагање субсидејерног затвора, али ће одлуку о овоме оставити у акта и неће је саопштавати ни осуђеном ни његовом браниоцу.¹⁷⁴ Остварење овога предлога скоро је немогуће, те се стога њиме и не ствара могућност за отклањање ових тешкоћа. По предлогу *Лисџа* и *Перена* најбоље би се ова тешкоћа могла отклонити, ако би се безусловно осуђеном на новчану казну дало право да у случају немогућности плаћања тражи од суда одлагање субсидејерног затвора.¹⁷⁵ И овај предлог је сумњив, јер и овде осуђеног изглед на доцнију условну осуду може навести на неплаћање казне. Сем тога, овде треба рачунати и с том околношћу, да између тренутка изрицања новчане казне и тренутка констатовања немогућности наплате може протећи доста времена у коме се може променити судија. Да други судија не може правилно да реши питање о одлагању субсидејерног затвора, није потребно нарочито доказивати.

¹⁷³ *v. Liszt, Vergl. Darstellung, Alg. Th. III 68.*

¹⁷⁴ *A. Gross, I. c. 373.*

¹⁷⁵ *v. Liszt, Vergl. Darstellung, Alg. Th. III 68.*

И ако се принципијелно мора признати, да је условна осуда поникла ради замене кратковременог затвора, ипак се њена примена треба да распростре и на новчану казну. Ово треба допустити прво стога, што је, као што смо видели, немогуће правилно отклонити техничке тешкоће у случају да се условна осуда допусти само код субсидејерног затвора, и друго стога, што изглед на опроштај и новчане казне може да дејствује тако да више никад не падне у грешку. И најзад, мора се водити рачуна и о обзирима правичности, и не може се допустити, да мањи кривац трпи више од већег. Са тих разлога и ја налазим, да условну осуду треба применити на новчану казну и онда, кад се она може наплатити, али само с тим, да судови буду што штедљивији у доношењу оваких условних осуда.

3. Раније је речено да се условна осуда има применити како на преступе тако и на злочине, ако ови у конкретном случају услед олакшавних околности повуку за собом затвор до годину дана. Али се овде истиче питање: да ли условну осуду треба допустити и код иступа?

Ово питање ни у законодавствима ни у науци није одвећ спорно, јер већина законодаваца, као и већина писаца, допуштају условну осуду код свих кривичних дела, па онда и код иступа. Тако допушта белгијски, луксенбуршки, женевски, италијански и други закони као и многи пројекти, а не допушта француски, португалски и невштателски закон.¹⁷⁶

Нема ниједног принципијелног разлога, са кога би се могла искључити условна осуда код иступа, јер су и они кривична дела, која за собом повлаче кратковремени затвор онако исто као и преступи у много случајева. У нас казна за иступ може бити до тридесет дана; и ако има бојазни од штетног дејства затвора уопште, онда га има и у случају кад је он досуђен за иступ. Две или три недеље затвора изречене за иступ могу бити исто тако судбоносне за будућност осуђеног, као кад био он био на толику исту казну осуђен за преступ.

И ако је све ово тачно, ипак сам ја, радећи пројекат закона о условној осуди, био мишљења, да у нас не треба допустити условну осуду код иступа, и при томе мишљењу остајем и данас. Једини разлог за овако моје мишљење

¹⁷⁶ *v. Liszt, Vergl. Darstellung, Alg. Th. III 68.*

јесте озбиљна и велика бојазан од злоупотреба. У нас су општински судови и полицијске власти, према полицијској уредби, позвани да извијају и суде иступе. И ако полицијска уредба прописује како ће ове власти судити иступе, и ако су оне при суђењу дужне да воде рачуна о свима приликама и околностима конкретног случаја, ипак те власти нису такве да им се може безбрижно поверити примена једне такве установе као што је условна осуда. Са неразумевања а и намерно чиниле би се злоупотребе и од полицијских власти а још у већој мери од општинских судова, да би се повика дигла противу саме установе, до које нема кривице.

Михаило Јовановић, председник врањског прв. суда, у своме чланку: „Да ли треба пројект закона о условној осуди проширити и на иступе“ (*Архив* књ. II св. 3 стр. 268, 269) дао је позитиван одговор. Он вели: „Злоупотреба пак оних одлука, које нису одмах извршене, отклонила би се од стране првостепеног суда, коме су изменама овога закона (полицијске уредбе §§ 15 и 16), зарад јаче гаранције, и придате на разматрање и који може по том законском пропису пресуде и решења чак и преиначавати“.

И ако би се на овај начин донекле отклониле злоупотребе, ипак ни овим не би било много поможено. Немогуће је суду, разматрајући пресуду општинског суда или полицијске власти, да из оно мало акта оцени да ли је осуђеном требало одложити извршење или не. То може правилно оценити само она власт, пред којом је кривац и којој су најбоље познате све околности конкретног случаја. Ако би првостепени судови хтели да поправе сваку грешку и да отклоне сваку злоупотребу, онда би они морали тражити толико података, да би све то представљало ново извиђење.

Бар у почетку не би требало допустити условну осуду за иступе, док се не опроба са првостепеним судовима. Ако би се суђење иступа одузело од општинских и полицијских власти и предало среским судовима, по себи се разуме, да се условна осуда онда треба да распростре и на иступе.

III. Треће важно питање јесте:

Према којим кривцима треба допустити примену условне осуде, или: треба ли ограничити круг лица, која се могу условно осудити, или у том погледу не чинити никаквих ограничења?

Установа условне осуде полази с ове тачке гледишта: да је сам факт осуде, скопчан са страхом да се одложена казна не изврши, довољан да осуђеног наведе, да се у будуће добро влада. Она, дакле, почива на веровању, да је осуђени способан да се поправи. Међутим ово се веровање у многоме слаби тиме, ако је осуђени већ раније био осуђиван. Бојазан од штетног утицаја затвора јавља се на првом месту код оних лица, која још нису била у затвору. Стога код условне осуде врло важну улогу игра питање: како се имају узети случајеви, у којима је осуђени пре тога био извршио које кривично дело и за то био осуђен?

У одговору на ово питање законодавци, а и писци, се међу собом разликују. У главноме има две различите групе законодаваца. Прва је знатно већа од друге.¹⁷⁷

Законодавци прве групе не допуштају примену условне осуде на оне који су раније били осуђивани. По њима, дакле, условној осуди има места само код првосуђених лица.

Али се и ова законодавства у даљем регулисању овога питања опет међу собом разликују. Јер докле једна искључују условну осуду увек, кад је оптужени раније био осуђен за злочин или преступ, без обзира на коју казну: на затвор као и на новчану казну, дотле је друга искључују само онда, ако је оптужени раније сасвим или делимично већ издржао коју од казна лишењем слободе. Разлика је, дакле, између ових законодавстава велика. Код првих за искључење условне осуде довољна је само осуда за злочин или преступ па ма на коју казну. Ако је, према томе, оптужени раније био осуђен за иступ, то условна осуда сад није искључена. Код других није довољна само осуда, већ оптужени треба да је раније и издржао коју казну лишењем слободе. По овима, дакле, ако је раније оптужени био осуђен на новчану казну и исту платио, то сад није искључена примена условне осуде. У прва долази:

¹⁷⁷ v. Liszt, Vergl. Darstellung, Alg. Th. III 70.

Белгија, Португалска, Варош Базел и др. У друга: Француска, Бугарска, Италија, Шведска, Јапан и др.

Законодавци друге, мање групе не искључују примену условне осуде ни онда, кад је оптужени раније био осуђиван па и издржао коју од казна лишењем слободе. Они полазе са овога гледишта, да није искључена могућност, да се од одлагања извршења казне може очекивати добро дејство и у случају, кад је оптужени раније чак и издржао казну. Они, дакле, изречно не ограничавају лица, на која се може применити условна осуда, него остављају судији, да он реши то питање, узимајући у обзир и дело и личност кривчеву, т. ј. његово владање и пре и после дела. Разуме се, да раније издржана казна при тој оцени игра знатну улогу. Овако регулише ово питање норвешки и дански закон, а од пројеката: холандски, српски и хрватски.

При изради нашег пројекта закона о условној осуди ја сам био стао уз ову другу, мању групу законодаваца. Принципијелно је тачно, да овако ограничење у закониу није добро, јер може да буде опасно. Није искључена могућност, да се покаже достојним и онај који је раније издржао коју казну. Стога сам држао, да је боље да законодавац донесе слободнију, ширу, растегљиву одредбу, по којој би било остављено судији да га оцењује, треба ли оптуженом одложити извршење досуђене казне или не.

Али, поред све тачности овога резонувања, ја сам ипак променио мишљење, и држим да је потребно унети у закон извесна ограничења. То ограничење треба да се односи само на она лица, која су раније сасвим или делимице *издржала затвор* или *коју тежу казну* ма за које кривично дело. Према томе, неће бити искључена условна осуда, ако је оптужени раније само осуђиван, па рецимо дело застарело или помилован, као ни онда, ако је био осуђиван на блажу казну од затвора, н. пр. на новчану казну.

Два су разлога са којих сам променио своје раније мишљење. Прво стога, што онај, који је раније већ био у затвору, нема више шта да изгуби ако још једаред оде. Он је већ био изложен штетном дејству затвора и ако је се први пут сачувао, моћи ће се сачувати и други пут. Друго, и поглавито, стога, што ће овако ограничење учинити да се условна осуда што једноставније примењује. Оправдана је бојазан, да

би судови без овога ограничења условну осуду врло различито примењивали, па можда је чак и злоупотребили, од чега би било веће штете од оне, ако се један достојан не би користио условном осудом. Ради ових достојних могла би се још учинити онолика концесија, колику даје шведски и јапански закон. По њима се примена условне осуде не искључује ако је од раније осуде или издржане казне протекло више од десет година.

У границама ових ограничења и то: 1, да је изречена казна затвор до једне године или новчана казна и 2, да оптужени пре тога није био осуђиван и да је сасвим или делимице издржао затвор или коју тежу казну, суду треба оставити одрешене руке у оцени питања: да ли има места одлагању извршења изречене казне или не. Суд ће увек под нарочитим олакшавним околностима наредити одлагање. Суд, дакле, треба или у самој радњи, или у личности оптуженог, или у његовим односима да нађе нешто, што није обична појава, нешто што кривични случај чини нарочито лакшим.

За препоруку је, међутим, да закон изречно и наброји, али само примера ради, околности које судија при оцени питања о одлагању извршења казне треба да узме за нарочито олакшавне, као што је то, по угледу на норвешки закон, узео наш пројекат. У околности, које закон треба да помене, улазе:

1. *Узраси осуђеног.* Кад је реч о узрасту, онда се мора поменути, да се одлагање извршења казне може наредити према сваком осуђеном, па био он малолетник или пунолетник, био он мушко или женско.

2. *Ранији животи и владање осуђеног.* Суд је дужан да прибере податке о ранијем животу а и владању осуђеног, о томе: какав је радник, какав глас ужива у друштву, чиме се занима, као и све друго из чега би се могло извести да ли је он честит и непокварен, и да, према томе, заслужује, да му се одложи извршење изречене казне.

3. *Незаштоси извршеног кривичног дела.*

4. *Олакшавне околности, под којима је кривично дело извршено.* Овамо н. пр. долази: тешка невоља, изазивање, рђав утицај, искушење изазвано нарочитим околностима, не-намерно пијанство и т. д.

5. *Пошћуно и искрено признање,* учињено пред судом.

6. Да је осуђени повређеном *платио трошкове и иштењу* на коју овај има права, и да се *бар изјаснио да ће то у из-*

весном року плагити. Добро је, да закон плаћање трошкова и штете постави као погодбу за одобрење одлагања.

Набрајање ових околности није казуистичко већ само примера ради, да упуту судије, како би што правилније и једнообразније примењивали закон. Према томе, суд може узети у обзир и друге околности, које закон не предвиђа, као н. пр. рђаво васпитање, несрећне породичне околности и т. д. и на основу њих наредити одлагање, као год што може не допустити одлагање па макар постојала која или чак и све околности које закон предвиђа. Све, дакле, зависи од нахођења суда, које мора бити у пресуди образложено.

IV. Четврто важно питање јесте:

Ко и како има да нареди одлагање извршења казне?

Одлагање извршења казне има да нареди суд који је позван да извиђа и суди конкретно кривично дело. Како код иступа не може бити условне осуде, то је у нас тај надлежни суд првостепени суд и поротни суд. И то суд може да учини како на захтев странака, тако и по службеној дужности.

О томе, да ли суд о одлагању треба да донесе засебну, нарочиту одлуку, одвојену од пресуде, или ту одлуку има да обухвати сама пресуда, у науци су мишљења подељена. И писци и законодавци у великој већини усвајају ово друго гледиште, по коме се одлука о одлагању сматра саставним делом пресуде. Пресуда, дакле, има да обухвати и образложену одлуку о одлагању извршења казне. Ово је гледиште, као тачније од првог, унето и у наш пројекат. Код поротног суда о одлагању извршења казне одлучују само државне судије без поротника, пошто је поротни суд огласио оптуженог за крива и пошто је државни суд одмерио казну.

Пресуда, заједно с одлуком о одлагању извршења казне има се саопштити осуђеном на главном претресу. Према томе, ако се извиђа и суди у осуству оптуженог, суд не може ни наређивати одлагање, јер такав оптужени то и не заслужује. Како се условна осуда може узети као нека врста укора или претње, то је сасвим оправдано одређење неких закона: италијанског и норвешког, као и нашег пројекта, по коме је председник суда, приликом саопштења пресуде, дужан осуђеног озбиљно и строго да опомене и да га посаветује да се у будуће добро влада, нагласив му какве ће га последице постићи, ако противно буде радио.

Поред одлагања може суд у одлуци наложити осуђеном и то, да у извесном одређеном року накнади трошкове и штету, ако то већ није учинио. Накнада штете се овде јавља као претпоставка за опроштај казне.

Има закона, који допуштају судији да условно осуђеном постави и разне дужности. Тако енглески Probation act од 1907, као и већина закона енглеско-америчког система, налаже осуђеном да има стално занимање, да се уздржава алкохолних пића, забрањује му посећивање кафана, дружење с лоповима или другим сумњивим лицима и т. д. Све је ово практички скоро неизводљиво, те стога није ни за препоруку уносити такве обавезе у закон.

Исто вреди и за стављање условно осуђеног под нарочити надзор. И ако је ова установа главна одлика енглеско-америчког система, и ако је она донекле ушла и у нека законодавства белгијско-француског система, нарочито у дански закон и швајцарски пројекат, ипак је она немогућа за Србију. Као што је познато, за овај надзор потребна су погодна лица, која ће се добровољно старати и делом и саветом за условно осуђене и то нарочито за малолетнике. Како у нас нема још ни једног приватног друштва за подржавање и упућивање отпуштених осуђеника, то се не може ни говорити о уношењу ове установе у закон о условној осуди.

Једно важно питање, које суд приликом доношења одлуке о одлагању извршења казне има да реши, јесте: докле то одлагање има да траје, т. ј. колики рок за пробу има да буде?

Односно овога питања закони се у многоструку разликују. Тако једни постављају најдужу меру тога рока, а у свему осталом остављају суду одрешене руке, да он сам у поједином конкретном случају одреди колики треба он да буде. Тако н. пр. белгијски закон предвиђа најдужу меру до пет година, енглески до три године и т. д. Други закони, опет, постављају и најдужу и најкраћу меру, и судија се може слободно кретати у одређивању рока између постављених граница. Тако је по италијанском закону најмања мера равна року застарелости, а вајдужа пет година; јапански закон поставља границу између једне и пет година; португалски, луксенбуршки и др. од две до пет година и т. д. Најзад трећи закони одређују само један рок за све случајеве. Тако француски пет година, бугарски три године и т. д.

Доста је тешко рећи који је од ова три система бољи. Кад се има на уму да условна осуда почива на посматрању сваког случаја, да ти случајеви могу бити врло различити, и да, према томе, с њима треба различито и поступати, онда је јасно да је постављање само једног рока незгодно. У овом погледу су принципијелно најбољи они закони, који судији остављају одрешене руке и по којима он може да оцењује сваки поједини случај, и за сваки такав случај да одређује и рок, који само не сме прећи максималну границу. Али се у пракси ови закони хогу показати и рђави, јер није искључена могућност, да судови у неким случајевима приликом одређивања рока намерно или ненамерно буду и сувише благи, то је најбоље у закону поред најдужег рока одредити и најкраћи, н. пр. од једне до пет година, као што је то и наш пројекат учинио.

Кад је реч о одређивању времена за које има да траје одлагање, онда треба пазити и на однос између тога времена и застарелости пресуде за тај случај. Јер, ако се деси, да застарелост пресуде буде краћа од рока одређеног за одлагање, то може онда да наступи застарелост пре него што је рок за одлагање и протекао. И ако има писаца који и овако гледиште заступају ипак је најбоље наредити, да се застарелост пресуде прекида, да не тече, да мирује за све време докле траје одлагање извршења казне. На овај начин решио је ово питање и наш пројекат.

Почетак рока за одлагање законодавци нарочито одређују. Тако по једнима тај рок почиње онога дана кога је пресуда постала извршном, док по другима од дана изречене пресуде.

Односно правних средстава, која се имају допустити противу условне осуде, у науци су мишљења подељена. По претежном мишљењу противу одлуке о одлагању или неодлагању могу се употребити иста правна средства која и противу осудне пресуде, док по другом мишљењу треба да постоји једно нарочито правно средство.

Прво је мишљење несумњиво тачније, јер кад је одлука о одлагању или неодлагању саставни део пресуде, онда је природно да се имају противу те одлуке употребити иста правна средства која и противу целе пресуде.

V. Пето важно питање јесте:

Какве могу бити последице одлагања извршења казне?

Према томе, да ли се условно осуђени за време пробе добро владао или не, т. ј. да ли се он за то време показао достојним одлагања или не, и последице могу бити двојаке. Ако се осуђени за време пробе није добро владао, онда је последица тога потпуно извршење досуђене му казне; а ако се добро владао, онда оно за собом повлачи као последицу дефинитиван опроштај казне.

1. *Последице рђавог владања*

Врло је важно питање: шта се има разумети под рђавим владањем, или: у којим ће случајевима условно осуђени имати да издржи досуђену му казну?

Ниједан закон не усваја тако широк и неодређен израз, као што је „рђаво“ или „добро“ владање, већ сви тачно предвиђају случајеве у којима се има сматрати, да се осуђени показао недостојним, па према томе у којима се има и целокупна казна извршити. Али се опет и у томе одређивању случајева закони у многоме разилазе један од другог.

Тако белгијски закон узима, да се условно осуђени показао недостојним одлагања, ако је за време пробе осуђен ма на коју казну за злочин или преступ; француски такође, ако условно осуђени за време пробе буде осуђен на затвор или коју тежу казну због злочина или преступа, казнимог по општем праву; исто тако и бугарски, луксенбуршки, италијански и др. који су рађени по угледу на француско-белгијски закон.

Сви ови закони, као што се види, прописују тачне претпоставке, које, чим се испуне, повлаче за собом опозивање условне осуде, т. ј. по самом закону одмах наступа извршење одложене казне, без икаквог поновног оцењивања.

Ако се, међутим, пажљивије загледа у ствар, одмах ће се видети, да је овако наређење поменутих закона нетачно и то због формализма, који у њему влада. Не може се никако као правило поставити, да се сваки онај осуђени, који је за време пробе учинио, или је чак и осуђен ма за какав преступ, тиме показао недостојним добротина и пажње, коју му је суд указао, кад га је условно осудио. То није увек до-

вољан доказ, да се суд преварио, кад је осуђеног оцењивао и доносио одлуку о одлагању. Пример ће ово још боље показати. Узмимо, да је осуђени за време пробе учинио какву незнатну увреду и т. д. Зар се може узети, да се онај, који је другога из нехата повредио, или некоме нанео незнатну увреду, тиме показао недостојним одлагања, и зар је то довољан доказ, да је суд погрешно, што га је условно осудио? Очигледно не. Овакав осуђени и по белгијском и по француском, као и по другим поменутиим законима, имао би да издржи целу прву казну само због тога, што је учинио повреду из нехата или незнатну хотичну увреду. Јасно је, дакле, да ови закони не воде довољно рачуна о свима случајевима, да су стога у многоме формалистички, па онда и неправични.

Неки од новијих закона, а нарочито новији пројекти пошли су другим путем у одређивању случајева у којима се има сматрати да се осуђени показао недостојним. Као угледни закон овамо долази норвешки, а за тим дански, бернски и др., а од пројеката швајцарски, угарски, хрватски и српски. Ова друга група закона поставља две врсте саучајева у којима се условна осуда има опозвати. У прву врсту улазе случајеви, у којима опозивање наступа само по себи чим се испуне претпоставке предвиђене законом. То је т. зв. обавезно опозивање. У другу врсту улазе такви, законом нарочито предвиђени, случајеви, у којима опозивање наступа тек по оцени суда. Значи, да, и по испуњењу извесних претпоставака, суд има да одлучује: сматра ли да се условно осуђени рђаво владао или не, од чега, разуме се, зависи опозивање или неопозивање одлагања. То је т. зв. факултативно опозивање.

Како су ови закони и пројекти правичније предвидели случајеве, у којима се има опозвати одлагање извршења казне, то су они и бољи од првих. Усвајајући ово гледиште, опозивање одлагања и извршења казне треба наредити у случајевима које је и наш пројекат предвидео угледајући се на норвешки закон. Ти су случајеви:

а. Ако осуђени после изречене пресуде, за време пробе, изврши какав злочин или преступ, и ако је у том року и истрага противу њега поведена.

Према овоме, за опозивање није потребно да је за време пробе и пресуда изречена за нов злочин или преступ, већ је

довољно да је само истрага поведена. Истрага па и осуда за иступ, извршен за време пробе, не спречава одлагање.

аа) Ако је тај злочин или преступ *хотично* извршен, и ако је заслужена казна за то дело лишење звања, затвор или која тежа казна, то се одложена казна мора у целости извршити. Ово је обавезно опозивање, јер наступа аутоматски. Како опозивање овде зависи од заслужене казне, то значи, да се мора сачекати пресуда судска, која може бити изречена и по истеку времена за пробу. Поред одложене казне има се извршити и казна за друго дело. Ако су обадве казне истога рода, онда се оне имају сабрати, а ако су различите, онда се лакша има преобратити у тежу.

бб) Ако је кривично дело *из нехата* извршено, или је хотично, али је његов учинилац осуђен на блажу казну него што је лишење звања и затвор, — суд има да реши, хоће ли се одложена казна опозвати и извршити, или ће се њено извршење и даље одложити. То је факултативно одлагање, јер не наступа аутоматски већ по оцени суда. При том одлучивању суд има нарочито да пази на особине обадва кривична дела. Тако н. пр. суд ће несумњиво пре решити, да се одлагање не опозове, ако је друго кривично дело из нехата учињено, него ако је прво из нехата а друго хотично, па макар оно било угрожено и само новчаном казном. Тако исто суд има да пази нарочито и на то, да ли су оба кривична дела истоветна или истога рода, или не, па у првом случају неће допустити одлагање а у другом може то учинити.

б. Одлагање се може опозвати и у случају, кад осуђени у остављеном му року не плати штету, т. ј. кад је накнада штете била погодба под којом је одлагање допуштено, па се та погодба у року не испуни. Али у оваком случају опозивање треба наредити само тада, ако је рок протекао без кривице условно осуђеног. Ако осуђени тврди да је рок протекао без кривице и ако тражи нов рок, онда то питање има да реши суд, чија одлука треба да је извршна. Према поднетим доказима суд може одредити нов рок, а може накнаду штете као услов сасвим и да изостави.

в. Одлагање се, најзад, може опозвати и у случају, ако условно осуђени у року за пробу буде осуђен за злочин или преступ који је извршио пре но што је условна осуда постала извршном.

За овај случај треба да вреде ова правила:

аа) Ако је казна која би имала да се изрекче за дело извршено пре условне осуде, робија, то се у свима случајевима за оба кривична дела има изрећи једна казна — робија. Свеједно је, дакле, овде, да ли је казна, чије је извршење одложено, затвор или новчана казна. Има се узети да су оба кривична дела у реалном стицају, и казна се има одмерити по § 69 крив. зак. Та укупна казна извршује се одмах.

бб) Такође се има за оба кривична дела изрећи једна укупна казна, која ће се одмах извршити, и у случају, кад је одложена казна затвор, а суд нађе да би се затвор имао изрећи и за кривично дело, извршено пре условне осуде.

вв) Ако је казна за оба кривична дела новчана казна, или је за дело због кога је донета условна осуда затвор, а за друго новчана казна, тада треба оставити суду да реши, хоће ли се одложена казна одмах извршити или ће се извршење и даље одложити. Суд ову одлуку има да унесе у пресуду, којом се пресуђује друго дело, а има је донети по свом слободном нахођењу, узимајући у обзир оба кривична дела и околности под којима су извршена.

2. Последице доброг владања

За условно осуђеног каже се да је се добро владао, ако за време пробе не учини ниједан злочин или преступ који би за собом повукао лишење звања или затвор, и ако испуни услов, за који је осуда била везана, т. ј. ако о року накнади штету. О томе, какве су последице доброг владања, законодавства се међу собом знатно разликују. Сви се они могу поделити у две групе.

У прву групу улазе закони, по којима у случају доброг владања по истеку времена за пробу *пресуда општа*, осуда се *сматра као да није ни постојала* — *comme non avenue*. Овамо долазе ови закони: белгијски, француски, луксенбуршки, португалски, бугарски, египатски, италијански, јапански и др. Ови закони не узимају, дакле, да истеком времена за пробу само казна отпада, не сматра се као да је казна издржана, већ као да није ни постојала. То значи, да изречена пресуда по истеку рока за пробу не може имати никакве штетне последице по осуђеног. Према томе, ако условно осуђени казније, т. ј. по истеку времена за пробу, изврши какво кривично

дело, због кога се противу њега и истрага поведе, искључен је поврат а тако исто се ранија осуда не може узети ни за отежавну околност. Условна осуда не може бити, дакле, разлог на основу кога би се могло узети, да је осуђени рђавог владања.

Ово се мишљење јако заступа и у науци. Најбољи његов заступник је *в. Лист* који сматра да потпуно брисање пресуде одговара основној мисли саме установе, Он вели: „По истеку времена за пробу брише се како одговорност тако и казна, мрља осуде је отпала, виновник се понова вратио у круг честитих људи. Он је стекао право, да се сад према њему тако поступа, као да му се раније ништа није десило. То је тачна мисао у изразу: „условна осуда“. ¹⁷⁷ И *Перен* исто тако сматра, да потпуно брисање осуде одговара природи ове установе, јер, вели он, кад се осуда изриче под суспензивним условом, у случају доброг владања има се узети да она није ни постојала; ово није фикција, јер правнички одиста никад није ни постојала. ¹⁷⁸

У другу групу долазе закони који у случају доброг владања сматрају казну као *издржану*. Овамо спадају норвешки и дански закон и скоро сви новији пројекти, изузев швајцарског, српског и још неких. По овим законима и пројектима не узима се као да осуде није ни било, већ само као да је издржана. Према томе, све последице осуде остају недиране, па онда условна осуда у случају доцнијег извршења кога кривичног дела може се узети у обзир при поврату или као отежавна околност.

И ово се мишљење заступа у науци, а с врло основаним разлозима га брани *А. Грос*. Он вели, да се условна осуда да довести у сагласност с принципом правичности само тако, ако се одрекнемо фактичког издржавања казне. Одрицање фактичког издржавања казне јесте једина сатисфакција која се састоји у условној осуди. „Моменат изречене осуде, па ма и условне, вели он, самим тим не да се уклонити, и свака тежња која иде за тим, да то омогући путем фикције, долази са суштином целе установе у очигледну противречност“. ¹⁷⁹

¹⁷⁷ *в. Liszt*, Vergl. Darstellung, Alg. Th. III 86.

¹⁷⁸ *Perrin* I. c. 231.

¹⁷⁹ *A. Gross*, I. c. 382.

При изради нашег пројекта, ја сам био мишљења, да у случају доброг владања осуду треба сматрати као да није ни постојала. Међутим ја сам у току овога времена своје мишљење променио, и налазим да је оправданије и да баш самој природи и циљу ове установе одговара гледиште друге групе законодаваца, по којима се осуда има узети као да је издржана. Према томе и све последице, које су с осудом скопчане, имају да наступе.

Раније је речено, да је и условна осуда казна своје врсте, коју осуђени треба да осети и то не само за време пробе, већ и после овога времена. Чим је она казна, онда се она одиста ничим не да ни уништити. Циљ је њен отклањање штетног дејства затвора тиме, што осуђени неће ићи у затвор ако се извесно време буде добро вледао. Томе циљу баш и одговара схватање по коме се осуда по истеку времена за пробу има сматрати за издржану.

Сем тога, не може се допустити, да са истеком времена за пробу нестаје и последица осуде, јер би то било, као што велп *А. Грос*, неправедно повлађивање условно осуђених према онима, који су издржали казну. Јер кад ми с оним, који је једном одлежао своју казну и понова скривио, поступамо као с повратником, то морамо у толико пре с оним поступати као с повратником, кога смо сачували од кварења у затвору, и који и поред тога није био у стању, да иде правим путем.¹⁸⁰

Са ових разлога довољно је условно осуђеном опростити само извршење казне, а њене последице не дирати.

Настаје овде још питање: шта ће бити с узгредним казнама, штетом и трошковима у случају доброг владања?

Докле се сва законодавства слажу у томе, да се плаћање судских трошкова и накнада штете може од осуђеног тражити и по истеку рока за пробу, дотле се она међу собом разилазе односно узгредних казна. Данашња законодавства представљају три разне системе. По првом, у који улази Белгија, Португалска, Женева, Вод, Валис, Фрајбург и Берн, с узгредним казнама бива оно што и са главним: оне се, дакле, одлажу и престају кад и главна казна. По другом систему, у који улази Француска, Луксенбург, Бугарска, Египат, Аргентина, Италија, извршују се узгредне казне у времену за пробу,

¹⁸⁰ *A. Gross*, I. c. 382.

али престају с истеком овога времена. По трећем систему, у који улази Норвешка и већина нових пројеката, узгредне казне дејствују одмах по пресуди, а време њиховог трајања почиње се рачунати тек по истеку времена за пробу.¹⁸¹

И ако ово питање није од велике практичне вредности, ипак га треба решити онако, како га је решио норвешки закон. Овако је решење сасвим и логичко, кад се казна по истеку времена за пробу сматра за издржану. Да ово није од нарочитог практичног значаја, види се по томе, што у главном у питање може доћи губитак грађанске части и полицијски надзор. Међутим зна се, да обадве ове споредне казне прате само тежа кривични дела, по правилу злочине, а по изузетку и то само неке преступе, те ће судија стога врло ретко доћи у прилику да условно осуђује онога, који је поред главне казне осуђен још и на коју од узгредних.

Др. Б. Марковић.

¹⁸¹ *v. Liszt*, *Vergl. Darstell. Alg. Th.* III 76.

